

одухотвореності, саморозвитку та самоактуалізації. Відтак необхідно враховувати специфіку соціального довкілля, в якому перебуває студент. В даній ситуації взаємодіють усі суб'єкти навчально-виховного процесу: адміністрація, викладачі, студенти та їхні батьки, які перебувають у суб'єкт-суб'єктній взаємодії, що є джерелом взаємовпливу та зворотних зв'язків, заохочень та обмежень і яка сприяє психологічним та педагогічним впливам на активний розвиток особистості (за Н. Каспрік).

5. З метою запобігання наркотизації особистості, в навчальному закладі мають бути створені умови для саморозвитку студентів у фізичному, трудовому, інтелектуальному аспектах. Усі види діяльності, що здійснюються в навчально-виховному процесі (загальноосвітня, професійна підготовка, гуртки, секції тощо), самі собою вже є альтернативними наркотизації видами діяльності, які зацікавлять студентів відповідно до їхніх власних уподобань, прагнень, здібностей, мотивів поведінки, що сприятиме становленню їхнього самовдосконалення і самореалізації.

6. При проведенні профілактичної роботи слід звертати увагу на розвиток духовної сфери, оскільки остання актуалізує творчо-вчинкові дії, а відтак спрямовує кожного на якісно нову культурну діяльність творення справедливості, істини та моральності. Духовність людини полягає в її вмінні вийти за межі буденного прагнення вижити, отримати задоволення, досягти власних інтересів. Наповнене духовним багатством життя дає змогу розглядати себе частинкою Всесвіту. І тоді людина займає не споглядацьку позицію, а стає суб'єктом вчинання. Духовна особистість – це особистість, яка прагне зрозуміти свою місію в світі, наповнює життя певним змістом, активно зреалізовує свій потенціал та виконує життєву програму.

7. Сукупність соціально-психологічних засобів профілактики (соціально-психологічна просвіта, індивідуально-психологічне консультування, розвивальний тренінг) в напрямку позбавлення від шкідливої залежності дає змогу змінити неадекватні установки чи поведінку на здорову, адаптаційну форму діяльності в соціумі загалом.

1. Аналітичний звіт “Виклики до профілактичних програм, спрямованих на зменшення уразливості молоді в умовах епідемії ВІЛ/СНІДу” / О. М. Балакірева, Т. В. Бондар, Я. О. Сазонова, К. А. Саркісян. – К. : Інжинірінг, 2010. – 80 с.

2. Ахмедов, Г. Наркоманія. Преступність. Ответственность / Г. Ахмедов, М. Кадыров. – Ташкент : Узбекистан, 1989. – 163с.

3. Бакалюк, О. Молодь і психоактивні речовини: фактори ризику і захисту / Олег Бакалюк, Ніна Олійник // Психологія і суспільство. – 2011. – № 3. – С.70 – 95.

4. Белогуров, С. Б. Наркотики и наркомания: книга для всех / С. Б. Белогуров. – Бином, СПб. – Университет. кн., 1997. – 112с.

5. Болтівець, С. І. Психологічне обґрунтування заходів профілактичної роботи в навчальних закладах з метою профілактики наркоманії, токсикоманії, алкоголізму [Текст] / С. І. Болтівець // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – №12. – С.56–59.

6. Каспрік, Н. М. Психологічні засоби діагностики та профілактики схильності до наркотичної залежності в учнів професійно-технічних навчальних закладів : метод. посіб. / Н. М. Каспрік. – Хмельницький : ХНУ, 2005. – 58 с.

7. Каспрік, Н.М. Психологічні засоби профілактики наркотичної залежності учнів професійно-технічних навчальних закладів. – Автореф. дис. на здобуття канд. психол. наук. – Хмельницький. – 2012. – 16 с.

8. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2010 року №1808 - Р “Про схвалення “Концепції реалізації державної політики у сфері протидії поширенню наркоманії, боротьби з незаконним обігом наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів на 2011 – 2015 роки”.

ПСИХОЛОГІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ КАТЕГОРИЗАЦІЇ ПРИ РОЗВ'ЯЗУВАННІ НАВЧАЛЬНИХ ЗАДАЧ СТУДЕНТАМИ – МАЙБУТНІМИ СОЦІАЛЬНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ

ШАЦЬКА І.

Copyright © 2013

Актуальність теми. Сучасна соціально-економічна ситуація призвела до того, що до майбутніх фахівців стали пред'являтися більш серйозні вимоги в умінні вирішувати різноманітні задачі. Це пов'язано з необхідністю знаходити оптимальні форми поведінки і діяльності, отримувати нові відомості для інформаційного забезпечення діяльності. Численні і різноманітні дослідження мислення в процесі розв'язання теоретичних і практичних задач присвячені вивченню, насамперед, творчого його компонента (Г.О. Балл, П. Я. Гальперін, В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін, А. Б. Коваленко, В. О. Моляко, О. М. Леонт'єв та ін.) з елементами проблемності (А. В. Фурман). Разом з тим психологічний аналіз діяльності в професіях, де роль мислення займає важливе місце в психологічному забезпеченні успішності праці: в діяльності педагогів, психологів і, зокрема, соціальних працівників показує, що власне творчі компоненти в них займають, безумовно, важливе місце, але більшу частину свого робочого часу, вирішуючи різні професійні задачі, ці фахівці використовують досить стереотипні способи розв'язку. Вони не завжди вирішують задачі кожного разу як творчі, а часто застосовують до нових професійних ситуацій вже

готові знання. Через накопичення професійного досвіду частка творчих задач в їх діяльності може ще більше знижуватися. Повторюваність ситуацій і засобів їх розв'язку роблять розв'язання практичних задач в діяльності залежним від деяких інтелектуальних навичок суб'єкта, від його досвіду.

Аналіз літератури показує, що проблема використання досвіду суб'єкта в розв'язанні задач часто трансформується в проблему “знання і мислення”. Разом з тим розумова діяльність, як і будь-яка інша, має свою структуру, певні закономірності формування і розвитку. Розумові дії та операції, як і будь-які інші дії, при формуванні досвіду суб'єкта щодо розв'язування задач можуть видозмінюватися шляхом перебудови або утворення нових структур, що регулюють розумову діяльність. У практичній діяльності, при тимчасовому або інформаційному дефіциті, регулювальна роль минулого досвіду практики розв'язування задач буде лише зростати. Застосування теорії категоризації до аналізу процесу розв'язування різних типів задач, зокрема навчальних, дозволить виділити критерії, на підставі яких формується уявлення суб'єкта про види останніх, встановити фактори, що впливають на категоризацію та визначити її роль у розв'язуванні задач.

Об'єкт дослідження – процес розв'язування навчальних задач, а його **предмет** – психологічне дослідження категоризації.

Мета дослідження – підвищення рівня професійного мислення майбутніх соціальних працівників за допомогою категоризації навчальних задач, спрямованих на розвиток у студентів аналітико-синтетичної діяльності і визначення оптимальних умов для її застосування під час вивчення спеціальних вузівських дисциплін.

У результаті проведеного дослідження отримані такі **висновки**:

– одним з механізмів, що лежить в основі актуалізації досвіду суб'єкта при сприйнятті будь-яких зовнішніх впливів, є категоризація-віднесення об'єкта до певного класу. Вона виконує ряд важливих когнітивних і регулятивних функцій, сприяючи підвищенню ефективності діяльності та поведінки суб'єкта. Категоризація тісно пов'язана з іншими формами психічної активності (розумінням, оцінюванням, класифікацією), але має цілком самостійну психічну природу і власні механізми перебігу;

- актуалізація відомостей, необхідних для розв'язування задач, відбувається в результаті віднесення їх до певного типу і, відповідно, суб'єкт одразу ж намагається відшукати в пам'яті аналог, який допоможе йому якнайшвидше знайти розв'язок. Це може мати як позитивні так і негативні наслідки. Щодо останнього, то можна говорити про існування двох основних форм негативного впливу минулого досвіду на процес розв'язування задач: “функціональна фіксованість”, тобто нездатність виявити нову функцію і нові ознаки предмета та “установка” в розумовому процесі, яка проявляється як тенденція діяти певним чином при розв'язуванні задач певного типу;

– з проблемою формування стереотипного мислення та “однобічного” досвіду розв'язування професійних задач майбутніми соціальними працівниками, може справитися відповідним чином організований навчально-виховний процес у ВУЗі, засадничою умовою якого має стати використання інноваційної форми навчальних задач [1; 2], центральною ланкою розв'язування яких є проблемно-діалогічна взаємодія студентів і викладача, під час якої останній володіючи інформацією про умови, особливості та фактори, які впливають на процес категоризації, може вчасно відкорегувати його та спрямувати у правильне русло.

1. Надвинична Т. Психологічне проектування навчальних задач у контексті особистісно зорієнтованого навчання // Психологія і суспільство / Гол. редактор А.В. Фурман. – 2008. – № 3. – С. 41–55.

2. Фурман А.В. Педагогіка як сфера мислєдіяльності: Наук. видання. – Тернопіль: ВЦ НДІ МЕВО, 2010. – 24 с.

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ СОЦІАЛЬНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ СІМЕЙ В УКРАЇНІ

ЯВОРСЬКА К.

Copyright © 2013

Роль системи соціального обслуговування сімей в Україні у життєдіяльності держави важко переоцінити. Адже роль сім'ї в суспільстві і житті людини за своїм значенням не може бути порівняна з жодними іншими соціальними інституціями. Саме сім'я, родина є індикатором соціально-економічного, соціально-політичного, соціально-культурного розвитку країни, її побутових, ідеологічних, соціально-психологічних, ціннісних, нормативних умов. Сім'я як унікальна спільнота людей та осереддя суспільства виконує найважливіші соціальні функції, відіграє надважливу роль в житті людини, її захисті, соціалізації, формуванні і задоволенні індивідуальних та групових потреб. Сучасна соціально-економічна ситуація в Україні (економічна криза, нагнітання соціальної і політичної напруженості, матеріальна і соціальна поляризація суспільства тощо) дуже загострила проблеми сім'ї. У значній частині сімей різко погіршилися умови реалізації ними основних соціальних функцій.

Дослідженням проблем надання соціальної допомоги сім'ям займається низка видатних вітчизняних науковців та практиків соціальної роботи, зокрема Ж. Вірна, Надточій, В. Новіков, Т. Семигіна, Є. Холостова, Е. Черняк